GSO S3 01 (M/P)

ভাৰতীয় সমাজ

তৃতীয় ষাণ্মাসিক

সমাজতত্ত্ব

খণ্ড ঃ ২

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

বিষয় বিশেষজ্ঞ মণ্ডলী

অধ্যাপক জ্যোতিপ্রসাদ শইকীয়া, ডিব্রুগড় বিশ্ববিদ্যালয়
ড ° নির্মালী গোস্বামী, তেজপুৰ কেন্দ্রীয় বিশ্ববিদ্যালয়

সমন্বয়ৰক্ষী ঃ

ডোলা বৰকটকী, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রস্তুতি গোটৰ সদস্য

অধ্যায়	*অৱিহণা যোগাইছে*	*ভাষান্তৰকাৰী*
৯, ১০	পূজা কটকী, গুৱাহাটী	তুলিকা দেবী
১১	প্রতীষা বৰুৱা, জে.এন.ইউ.	গিতাঞ্জলি মেধি
১২	ড ° এচ.ৰাই, শইকীয়া, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়	উদ্দীপন দত্ত
১৩, ১৪	চিহ্নিতা বৰুৱা, জে.এন. ইউ.	গিতাঞ্জলি মেধি (অধ্যায় ১৩) দ্বিপাঞ্জলী গোস্বামী (অধ্যায় ১৪)
১৫	স্তুতিমা বশিষ্ঠ, জি.আই.এম.টি., তেজপুৰ	গিতাঞ্জলি মেধি

সম্পাদনা ঃ

মূল ইংৰাজী সম্পাদনা	: চৈৰাম হৰিপ্রিয়া, টাটা ইনষ্টিটিউট অৰ ছোচিয়েল চায়েন্সচ, গুৱাহাটী
অসমীয়া ভাষা সম্পাদনা	: ড° স্নিগ্ধা মহন্ত, ধিং মহাবিদ্যালয়, নগাওঁ
গাঁথনিক সম্পাদনা	: ডোলা বৰকটকী, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রথম প্রকাশ ঃ জুন, ২০১৮

© কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ দ্বাৰা সর্বস্বত্ব সংৰক্ষিত।

This Self Learning Material (SLM) of the Krishna Kanta Handiqui State Open University is made available under a Creative Commons Attribution-Non Commercial-Share Alike 4.0 License (international): http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ হৈ পঞ্জীয়কৰ দ্বাৰা মুদ্রিত আৰু প্রকাশিত।

এই শিক্ষণ সামগ্রী প্রস্তুতিৰ বাবে আর্থিক অনুদান আগবঢ়োৱা
দূৰ শিক্ষা সংস্থা, বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগৰ ওচৰত বিশ্ববিদ্যালয় কৃতজ্ঞ

Headquarter : Patgaon, Rani Gate, Guwahati - 781017
City Office: Housefed Complex, Dispur, Guwahati-781006; Web: www.kkhsou.in

পাঠ্যবিষয়ৰ পৰিচয় ঃ

স্নাতক মহলাৰ তৃতীয় ষান্মসিকৰ 'ভাৰতীয় সমাজ' শীৰ্ষক পাঠ্যবিষয়টোত ভাৰতীয় সমাজৰ বিভিন্ন দিশ, বিশেষকৈ ইয়াৰ প্ৰধান সামাজিক সংস্থাবোৰৰ ওপৰত আলোকপাত কৰা হৈছে। পাঠ্যবিষয়ত অন্তৰ্ভুক্ত অধ্যায়বোৰক **খণ্ড-১** আৰু **খণ্ড-২** নামৰ দুটা খণ্ডত ভগোৱা হৈছে। প্ৰথম খণ্ডত ৮ টা অধ্যায় আৰু দ্বিতীয় খণ্ডত ৭ টা অধ্যায় অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে। **অধ্যায় ১** ত ভাৰতৰ বৈচিত্ৰ্য আৰু এনে বৈচিত্ৰ্য সত্বেও বৰ্তি থকা একতা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হৈছে। **অধ্যায় ২** ত ভাৰততে অস্তিত্ব থকা সমাজবোৰৰ প্ৰকাৰ বহলাই বৰ্ণনা কৰা হৈছে। ভাৰতীয় সমাজৰ পটভূমিত পৰিয়াল আৰু বিবাহ সংস্থাৰ ব্যাখ্যা হ'ল **অধ্যায় ৩** ৰ বিষয় । **অধ্যায় ৪** -ত ভাৰতৰ স্বজনতা ব্যৱস্থা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হৈছে। **অধ্যায়-৫** আৰু **অধ্যায় ৬** ত ভাৰতীয় জাতি ব্যৱস্থা, ইয়াৰ বৈশিষ্ট্য, প্ৰকাৰ আৰু পৰিৱৰ্ত্তিত মাত্ৰাৰ আলোচনাক স্থান দিয়া হৈছে। **অধ্যায় ৭** ত ভাৰতৰ জনজাতি সম্প্ৰদায়বোৰৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। ভাৰতীয় সমাজত নাৰীৰ প্ৰস্থিতি আলোচনা হ'ল **অধ্যায় ৮** ৰ বিষয়। ভাৰতীয় অৰ্থনীতিৰ প্ৰকৃতি আৰু বিৱৰ্তন হ'ল **অধ্যায় ৯** ত আলোচনা কৰা বিষয়। **অধ্যায় ১০** ত ভাৰতীয় ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাৰ বিভিন্ন দিশ ব্যাখ্যা কৰা হৈছে। গ্ৰাম্য সামাজিক শ্ৰেণী সংৰচনা আৰু ভাৰতৰ ভূমি সংস্কাৰ নীতিৰ ওপৰত বিশেষভাৱে আলোকপাত কৰি **অধ্যায় ১১** ত ভাৰতৰ গ্ৰাম্য জীৱন সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হৈছে। শিক্ষাৰ্থীসকলক গ্ৰাম্য ক্ষমতা সংৰচনাটো বুজোৱাৰ প্ৰয়াস কৰা **অধ্যায় ১২** ত আলোচিত কেন্দ্ৰীয় বিষয়টো হ'ল গ্ৰাম্য নেতৃত্ব। **অধ্যায় ১৩** ত কেনেদৰে বিভিন্ন প্ৰক্ৰিয়াই ভাৰতৰ সামাজিক পৰিৱৰ্তনলৈ অৱদান আগবঢ়াইছে সেয়া আলোচনা কৰা হৈছে। **অধ্যায় ১৪** আৰু **অধ্যায় ১৫** ত ভাৰতৰ বিভিন্ন সামাজিক সমস্যা আৰু বিষয় আলোচনা কৰা হৈছে।

খণ্ড পৰিচয় ঃ

'ভাৰতীয় সমাজ' শীৰ্ষক পাঠ্যবিষয়ৰ দ্বিতীয় খণ্ডৰ জৰিয়তে শিক্ষাৰ্থীসকলক ভাৰতীয় সমাজৰ অৰ্থনীতি, ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা, গ্ৰাম্য জীৱন, গ্ৰাম্য ক্ষমতা সংৰচনা, সামাজিক পৰিৱৰ্তনৰ প্ৰক্ৰিয়া, সামাজিক সমস্যা আৰু বিষয় আদিৰ দৰে কিছুমান গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশৰ সৈতে পৰিচয় কৰাই দিয়াৰ প্ৰয়াস কৰা হৈছে। অধ্যায় ৯ ত অৰ্থনীতিৰ প্ৰকাৰ আৰু সময়ৰ সোঁতত অৰ্থনীতিলৈ অহা পৰিৱৰ্তনবোৰৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। অধ্যায় ১০ ত ভাৰতীয় ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা আৰু ইয়াৰ ভিন্ন মাত্ৰা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হৈছে। কৃষিজীৱী শ্ৰেণী সংৰচনা আৰু ভূমি সংস্কাৰৰ ওপৰত বিশেষভাৱে আলোকপাত কৰি অধ্যায় ১১ ত ভাৰতৰ গ্ৰাম্য সমাজৰ ব্যাখ্যা আগবঢ়োৱা হৈছে। গ্ৰাম্য নেতৃত্ব, ইয়াৰ বৈশিষ্ট্য, নিৰ্ণায়ক, ভূমিকা আৰু তাৎপৰ্য হ'ল অধ্যায় ১২ ৰ আলোচনাৰ বিষয়বস্তু। অধ্যায় ১৩ ত আলোচনা কৰা প্ৰধান বিষয়বোৰ হ'ল সাংস্কৃতিকীকৰণ, পাশ্চাত্যকৰণ, আধুনিকীকৰণ, বিশ্বায়ন আৰু ঔদ্যোগিকীকৰণৰ দৰে বিভিন্ন সামাজিক প্ৰক্ৰিয়া। এই প্ৰক্ৰিয়াবোৰে ভাৰতীয় সমাজলৈ পৰিৱৰ্তন কঢ়িয়াই আনিছিল। অধ্যায় ১৪ ত দূৰ্নীতি, কলাধন আৰু চোৰাং ব্যৱসায়ৰ দৰে ভাৰতৰ কেইটামান প্ৰধান সামাজিক সমস্যাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। অধ্যায় ১৫ ৰ আলোচনাৰ বিষয়বস্তু হ'ল সাম্প্ৰদায়িকতাবাদ, আঞ্চলিকতাবাদ, নৃগোষ্ঠীবাদ আৰু বহুসংস্কৃতিবাদৰ দৰে কেইটামান প্ৰধান সামাজিক বিষয়।

অধ্যায়বোৰ পঢ়ি গৈ থাকোতে আপোনালোকে কিছুমান পাৰ্শ্বীয় বাকচ দেখিব। তাত সহজে বুজি নোপোৱা অথবা আগতে নপঢ়া কিছুমান শব্দ অথবা সংজ্ঞাৰ ব্যাখ্যা পঢ়িবলৈ পাব। আপোনালোকৰ নিজৰ চিন্তাবোৰ কাৰ্যক্ষেত্ৰত প্ৰয়োগ কৰিব পৰাকৈ অধ্যায়বোৰত কিছুমান অনুশীলনী 'অৰ্ন্তভুক্ত কৰা' হৈছে। পাঠ্য বিষয়বোৰৰ লগতে 'জানি থোৱা ভাল' শিতানত কিছুমান অতিৰিক্ত কিন্তু প্ৰাসংগিক তথ্য/ধাৰণা অৰ্ন্তভূক্ত কৰা হৈছে। প্ৰতিটো শিতানৰ সামৰণিত 'অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ' হিচাপে কিছুমান প্ৰশ্ন দেখিব। আপোনালোকে অধ্যয়নৰ অগ্ৰগতি নিজে পৰীক্ষা কৰি চাব পৰাকৈ এই প্ৰশ্নবোৰ দিয়া হৈছে। শিতানটো পঢ়া শেষ হোৱাৰ লগে লগে প্ৰশ্নবোৰৰ উত্তৰ কৰি গ'লে আপোনালোক অধিক উপকৃত হ'ব। আপোনাৰ উত্তৰবোৰ পাছত অধ্যায়ৰ একেবাৰে শেষৰফালে থকা 'অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান' শিতানত মিলাই চাব পাৰিব। অধ্যায়বোৰৰ শেষত কেইটিমান 'আৰ্হি প্ৰশ্ন' তুলি দিয়া হৈছে। প্ৰতিটো অধ্যায়ৰ সৈতে জড়িত প্ৰসংগপুথিবোৰৰ নাম দ্বিতীয় খণ্ডৰ সামৰণিত দিয়া হৈছে।

বিষয়সূচী

পৃষ্ঠা নং

অধ্যায় ৯ ঃ **ভাৰতীয় সমাজৰ অৰ্থনীতি** ১২৯-১৪১

অৰ্থনীতি কি আৰু বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ অৰ্থনীতি, পৰম্পৰাগত অৰ্থনীতি, নিয়ন্ত্ৰিত অৰ্থনীতি, বজাৰ অৰ্থনীতি, মিশ্ৰিত অৰ্থনীতি, স্বাধীনতাৰ পূৰ্বৰ ভাৰতীয় অৰ্থনীতি, স্বাধীনোত্তৰ কালৰ ভাৰতীয় অৰ্থনীতি, নতুন অৰ্থনৈতিক আঁচনি, উদাৰীকৰণ, ভাৰতত উদাৰীকৰণ, গোলকীকৰণ, ব্যক্তিগতকৰণ

অধ্যায় ১০ ঃ **ভাৰতত ৰাজনীতি** ১৪২-১৫৩

ভাৰতীয় ৰাজনৈতিক সংৰচনাৰ বিৱৰ্তন, স্বাধীনোত্তৰ কালত ভাৰতীয় ৰাজনৈতিক সংৰচনাৰ বিৱৰ্তন, উপনিবেশবাদ, পঞ্চায়তীৰাজৰ পৰম্পৰা, নিৰ্বাচনৰ অনুশীলন, লিখিত সংবিধান, উচ্চতম ন্যায়ালয়ৰ স্বাধীনতা, ক্ষমতাৰ বিকেন্দ্ৰীকৰণ, ৰাজনৈতিক উচ্চ শ্ৰেণী, ৰাজনৈতিক দল, নিৰ্বাচনী প্ৰক্ৰিয়াৰ আৰম্ভনি

অধ্যায় ১১ ঃ **ভাৰতৰ গ্ৰাম্যজীৱন** ১৫৪-১৬৭

ভাৰতীয় গাঁও, ভাৰতীয় গাঁৱৰ বৈশিষ্ট, কৃষিজীৱী সমাজ, কৃষিজীৱী সমাজৰ শ্ৰেণী গাঁথনি, ভাৰতৰ ভূমি সংস্কাৰ আৰু পৰিৱৰ্তন, স্বাধীনোত্তৰ কালৰ ভূমি সংস্কাৰ, ভাৰতত ভূমি সংস্কাৰৰ সাম্প্ৰতি পটভূমি

অধ্যায় ১২ ঃ **গ্ৰাম্য নেতৃত্ব** ১৬৮-১৮৪

নেতা আৰু নেতৃত্বৰ অৰ্থ, নেতাৰ অৰ্থ, নেতৃত্বৰ অৰ্থ, গ্ৰাম্য কতৃত্ব গাঁথনি , গ্ৰাম্য নেতৃত্বৰ ধাৰণা, অৰ্থ, প্ৰকাৰ, নিৰ্ধাৰণ কৰা কাৰকসমূহ, বৈশিষ্ট্য, গ্ৰাম্য নেতৃত্ব অধ্যয়নৰ তাৎপৰ্য

অধ্যায় ১৩ ঃ **ভাৰতীয় সমাজৰ পৰিৱৰ্তনৰ প্ৰক্ৰিয়া** ১৮৫-১৯৯

সামাজিক পৰিৱৰ্তনৰ অৰ্থ, সামাজিক পৰিৱৰ্তনৰ বৈশিষ্ট্য, ভাৰতীয় সমাজত সামাজিক পৰিৱৰ্তনৰ প্ৰক্ৰিয়া - সংস্কৃতকৰণ, পাশ্চাত্যকৰণ, আধুনিকীকৰণ, ঔদ্যোগিকীকৰণ, বিশ্বায়ন

অধ্যায় ১৪ ঃ **ভাৰতৰ সামাজিক সমস্যা** ২০০-২১৮

দুৰ্নীতি বা ভ্ৰষ্টাচাৰ, দুৰ্নীতিৰ কাৰণসমূহ, দুৰ্নীতি নিবাৰণৰ উপায়, ক'লা টকাৰ সংজ্ঞা, ক'লা টকা সৃষ্টিৰ কাৰণসমূহ, সমাজত ক'লা টকাৰ প্ৰভাৱ আৰু ইয়াৰ পৰিণাম, ক'লা টকাৰ প্ৰতিৰোধ, চোৰাং বেহা, চোৰাং বেহাৰ ইতিহাস, চোৰাং বেহাৰ কাৰণসমূহ, চোৰাং বেহাৰ কু-ফলসমূহ, প্ৰতিকাৰ আৰু প্ৰতিৰোধ

অধ্যায় ১৫ ঃ **সামাজিক বিষয়** ২১৯-২৩১

সাম্প্ৰদায়িকতাবাদঃ অৰ্থ, কাৰণ আৰু সমাধানৰ উপায়, আঞ্চলিকতাবাদঃ অৰ্থ, কাৰণ আৰু সমাধানৰ উপায়, জাতীয়তাবাদঃ অৰ্থ, কাৰণ, জাতিগত পৰিচয় আৰু জাতীয়তাবাদ, ইয়াৰ দৃষ্টিভংগী, বহুসংস্কৃতিবাদঃ অৰ্থ আৰু সমস্যা